

ІСТОРИЧНИЙ ФАКТОР ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ У РОМАНІ Д. КОПЛЕНДА «ПОКИ ПОДРУГА У КОМІ»

У статті запропонований аналіз специфіки історичного фактора формування національної ідентичності у романі канадського письменника Д. Коупленда «Поки подруга у комі». Авторка робить припущення, що у романі спроба виправлення історії та перегляду минулого з одночасним усвідомленням подвійності існування трактується як пошук національної ідентичності.

Ключові слова: національна ідентичність, історія, постмодернізм.

В данной статье предложен анализ специфики исторического фактора национальной идентичности в романе Д. Коупленда «Пока подруга в коме». Автор выдвигает гипотезу, что в романе попытка героев переписать историю и исправить прошлое с одновременным осознанием двойственности восприятия окружающего мира свидетельствует о поиске национальной идентичности.

Ключевые слова: национальная идентичность, история, постмодернизм.

The author seeks to examine historical consciousness as a medium of national identity in «Girlfriend in Coma» by D. Coupland. The author claims that in the novel the attempt to rewrite history and to correct the past in conjunction with double vision testifies the Canadian nation in search of national identity.

Key words: national identity, history, postmodernism.

Національна ідентичність, яка сьогодні претендує посісти ключове місце серед основних домінантів дискурсу канадської літератури та бере виток у філософії і психології, зазнає певної трансформації на сучасній літературній арені Канади. Очевидно, що в літературознавстві представлений широкий діапазон тлумачень концепцій і теорій національної ідентичності від теорії єднання, запропонованої Х. МакЛенан, Н. Фраєм та М. Етвуд до концепції множинності, сформульованої М. МакЛуган, Р. Кроечом та Л. Хатчен. Але всі дослідники одноставно погоджуються з засновником етносимволізму Е. Смітом, що для формування національної ідентичності важлива «підтримка та постійна репродукція певних цінностей, символів, спогадів, міфів та традицій, які утворюють відмінну спадщину нації, а також ідентифікація окремих індивідів з цією відмінною спадщиною, набором цінностей, символів та спогадів» [3, с. 28-51]. Така інтерпретація Е. Сміта національної ідентичності вважається досить влучною та лаконічною.

Як бачимо, важливим засобом реалізації ідеї національної ідентичності слугує художня література, за допомогою якої відбувається підтримка традицій і цінностей та передаються міфи про спільних пращурів. Тобто, мається на увазі історичний фактор формування національної ідентичності. Тому ця розвідка має на меті дослідити специ-

фіку історичного фактора формування національної ідентичності у канадській літературі, зокрема у романі Д. Коупленда «Поки подруга у комі».

Існують певні теоретичні погляди на роль історії у формуванні національної ідентичності. Так, дослідник Р. Кроеч вказував на те, що «ідентичність з'являється лише тоді, коли розповідається історія» [7, с. 28], а Г. Бгабга прийшов до висновку, що «сама міфологія виступає основою націй, оскільки вона, як форма культурного розвитку, є засобом амбівалентної нарації...» [5, с. 23]. Розвиваючи цю очку зору, О. Пронкевич пов'язує формування національної ідентичності з осмислення проблеми «Іншого», який виступає «неодмінним об'єктом психоаналітичних прочитань історії націй, внаслідок яких утверджується уявлення про національну ідентичність як про щось плінне» [2, с. 27]. Для дослідника нація виражається за допомогою нарації, тобто історії певного етносу. Схоже тлумачення зустрічаємо у Г.Люббе, який визначає ключовий момент ідентичності: «Ідентичність суб'єктів може виражатися лише за допомогою їх історій... ідентичність не є результатом дії, вона – результат історії» [1, с. 112].

Тому у центрі уваги сучасних канадських письменників, зокрема культового представника свого часу Дугласа Коупленда, відношення суспільства до історії своєї країни та її переосмислення

з метою формування власної національної ідентичності.

Становлення канадського письменника Дугласа Коупленда припадає на кінець XX століття – період, коли постмодернізм як феномен сучасної гуманітарної думки та мистецтва набуває певної варіації у постколоніальних країнах. Збережена поліетнічна структура суспільства Канади з типовою картиною сучасного мультикультуралізму сприяє прагненню етнічних менших заявити про себе. Пошуки національної ідентичності певною мірою окреслюють літературний фон країни, якою мандрує хвиля глобалізації та комп'ютеризації. Д. Коупленд є англоканадським письменником-емігрантом, який довгий час займався скульптурою та дизайном. Його емігрантський досвід, підсилений тонким відчуттям кризи ідентифікації, втілюється у художніх особливостях його романів, які певною мірою відображають основні тенденції перехідної епохи постмодернізму.

Після блискавичного успіху роману «Покоління Х» («Generation X: Tales for an Accelerated Culture» (1991) Д. Коупленд досліджує екзистенціальні мотиви у наступних романах, серед яких роман «Поки подруга у комі» («Girlfriend in a Coma», 1998) має особливе значення, оскільки стає своєрідним закликком очистити землю для нової культури та нової історії.

Ф. Джеймсон, досліджуючи особливості західного постмодернізму, приходять до висновку, що для західної культури характерна втрата відчуття історії та майбутнього [8]. Саме ця версія постмодерністської втрати минулого та майбутнього прочитується у романі «Поки подруга у комі», герої якого зависли між згадками про втрачене минуле та видіннями жахливого майбутнього. Але ностальгія за історією та спроба переписати майбутнє у трактуванні Д. Коупленда мають особливий підтекст, оскільки автор піднімає питання ідентичності та необхідності з'ясувати своє походження. Так, Ж. Ф. Леро справедливо зазначив, що роман «Поки подруга у комі» символізує «автентичну рису сучасного канадіанства» [10, с. 15], бо відкриває ті аспекти канадської культури, які багато років замовчувались. Якщо іти логікою дослідника, то побачимо, що саме питання «Хто я є у мультикультурному суспільстві?» залишалось до цього часу осторонь уваги канадців.

Дія роману «Поки подруга у комі» розпочинається у 1979 році, коли Карен МакНіл, однойменна «подруга у комі», залишає листа своєму другу Річарду та впадає у кому на сімнадцять з половиною років. Таким чином, Карен, за висловом Ж. Ф. Леро, «демонструє те, що станеться з людством у майбутньому» [10, с. 52], адже у її видіннях світ засне, а навколишнє середовище перетвориться на хаос. У своєму листі вона намагається довести до Річарда жахливість очікуваного: «It's dark there – in the Future, I mean. It's not a good place. Everybody looks so old and the neighborhood looks like shirt (pardon my French!) I am writing this note because I am scared... I feel like sleeping for a thou-

sand years – that way I'll never come to around for that weird new future» [6, с. 28] – «Тут темно, я маю на увазі у майбутньому. Невеселе місце. Усі тут такі старі, а наш район дуже брудний... Я пишу цей лист, бо налякана... Знаєш, чого мені хочеться, – заснути на тисячу років і не побачити це жахливе майбутнє». Ось так, побачивши дивні видіння, Карен підсвідомо примушує своє тіло заснути на багато років з метою уникнути небажаної реальності. Таке заперечення майбутнього та беззмістовність існування простежується і в моделях поведінки її друзів – Річарда, Лайнуса, Пем, Гамільтона та Венді, чийі заняття певним чином мають відношення до смерті. Гамільтон став гірським підрильником, Лайнус – електротехніком, Венді – лікарем у відділенні невідкладної медичної допомоги. Пем підсіла на наркотики, а Річард почав зловживати алкоголем. Життя для них втратило сенс, а майбутнє не має мети. Таке прагнення втекти у іншу реальність має відношення до кризи ідентифікації, а саме, пошуків власної ідентичності. Саме так трактує колективну ідентичність В. Хеслс: «Криза колективної ідентичності настає у результаті зменшення ідентифікації індивідів з колективною реальністю, а саме, заперечення символів, розпад колективної пам'яті, яка представлена традиціями, а також втрата віри у майбутнє» [4, с. 14].

Образ Джаред, шкільного друга героїв, який несподівано помирає від раку та стає приви́дом, є ключовою фігурою роману. Він починає розповідь та знову з'являється у другій половині з певною місією, коли зображується рік апокаліптичного життя. Світ зникає, але залишаються лише обрані – шестеро друзів, які проводять час в одному із будинків, харчуючись старими запасами із зруйнованих магазинів, перчитуючи старі журнали та багато раз переглядаючи старі фільми. Вони продовжують вести позбавлене мети життя і зовсім не переймаються причиною кінця світу. Джаред му́сить переконати їх у тому, що вони обрані для того, щоб змінити світ та переписати історію і майбутнє, оскільки у них буде другий шанс – відвернути апокаліпсис та змінити суспільство. Апокаліпсис – результат техногенної епохи, втрати відчуття часу, глобалізації, нав'язування цінностей та забуття своєї власної історії. Ідеали, які багато років пропагувалися державою, перестають відповідати дійсності та здаються фальшивими. Джаред звертається до Річарда: «Didn't you feel as if all of the symbols and ideals fed to you since birth had become worn out like old shoes? Didn't you ache for change but did not know how to achieve it?» [6, с. 271]. – «Чи не здавалось тобі, що усі ідеали та цінності, які передалися з молоком матері, раптово стали потертими та загрожували розвалитись як старі черевики? Чи не бажав ти змін, але не знав, як їх реалізувати?» Кінець історії у романі передрікає неможливість подальшого розвитку Канади, оскільки Д. Коупленд доводить, що країна, яка не знає свого минулого, не має також і шансу на майбутнє. Саме перегляд історичних фактів та визнання минулого етнічних спільнот, яке довгий час ігнорувалося,

дасть можливість країні об'єднатися та окреслити модель розвитку. Джаред переконує Венді, що у новому зміненому світі потрібно задавати нескінченні питання за змушувати людей переглянути своє коріння: «Ask: When did we become human beings and stop being whatever it was we were before this? Ask: Why do people not particularly care about their ancestors more than three generations back?» [6, с. 272]. – «Запитуйте: Коли ми стали людьми і перетворилися на тих, ким були до цього? Запитуйте: Чому люди не особливо цікавляться своїми предками більше, ніж три покоління назад?» Джаред не випадково благає друзів дізнатися своє родинне дерево три покоління тому, оскільки саме цей період припадає на XIX-XVIII століття, коли перші поселенці з'явилися на території сучасної Канади та почали будувати свої помешкання. Але з часом родинне дерево втрачало свою цінність, бо поселенці мусили пристосовуватись до нових умов, тим самим пориваючи духовні зв'язки із своїми прашурами. Джаред розмірковує над тим, чи є різниця між долею однієї людини та колективним призначенням. Колективне призначення – це одна спільна ідея. На території Канади проживає 34 етнічних спільноти, кожна з яких, з одного боку, має бути невід'ємною частиною країни, перейматися її проблемами та переконаннями, а з іншого – піклуватися про збереження своєї етнічної спадщини. Джаред закликає всіх обраних «звільняти землю під нову культуру», а Меган – переписати історію: «Megan – if necessary, you are going to need to reject and destroy the remains of history – kill the past – if it hinders truth. Most of the past can only hold back what needs to be done. An astounding weight of history hangs around your shoulders. But in so many ways, it'll be useless to you» [6, с. 272]. – «Меган, якщо буде потрібно, ти мусиш відмовитися і зруйнувати те, що залишилось від історії, знищити минуле, якщо воно буде перешкоджати пошукам істини. Більша частина минулого лише

заважає робити те, що необхідно, оскільки історія невід'ємним вантажем давить на плечі. І до того ж, минуле часто виявляється непотрібним».

Ванкувер перетворюється на місце, де обраним надається останній шанс повернути реальний світ, у якому панує хаос: радіаційні дощі, зміна клімату, виверження вулканів, буйна рослинність і відсутність ознак людського життя. У обраних складається враження, що час зупинився. Таке майбутнє можливо відвернути лише за умови, якщо, за висловом Є.М. Крөлле, «люди переглянуть та змінять своє ставлення до суспільства та місця проживання» [9, с. 258].

Джаред намагається переконати друзів у тому, що час та історія зовсім не скінчилися, а Лайнус розмірковує над тим, що людям властиво плутати час та історію, зазначаючи, що час для нього асоціюється з історією. «Other animals do not have time – they're simply part of the universe. But people – we have time and history» [6, с. 243]. – «У інших живих істот немає часу – вони просто частина світу. Але люди – у нас є і час, і історія». Цим самим він прагне переконати оточуючих, що у їхньої країни є інша історія. Переписати історію країни означає не зрадити її минуле, а визнати подвійність існування канадців – зберегти спадщину етнічних меншин та підтримувати одну об'єднуючу канадську ідею [12, с. 90]. Д. Копленд формулює таку ідею наприкінці роману, коли обрані зважуються повернути світ та змінити майбутнє. Річард, спостерігаючи за зграєю риб, припускає, що у них існує одна ідея на всіх і ними керує один колективний розум.

Таким чином, відбулося постмодерністське осмислення проблеми канадської ідентичності, а саме зміщення фокусу на її історичний фактор. У романі простежується спроба пошуку національної ідентичності через виправлення історії та перегляд свого минулого з одночасним усвідомленням подвійності існування канадців.

ЛІТЕРАТУРА

1. Люббе Г. Историческая идентичность / Г. Люббе // Вопросы философии. – 1994. – № 4. – С. 108–113
2. Пронкевич О. В. Нація-нарація в іспанській літературі доби / Олександр Вікторович Пронкевич. – К. : Пед. Преса, 2007. – 256 с.
3. Сміт Е. Д. Національна ідентичність / Ентоні Дейвід Сміт. – К. : Основи, 1994. – 224 с.
4. Хесле В. Г. Кризис индивидуальной и коллективной идентичности / В. Г. Хесле // Вопросы философии, 1994. – № 10. – С. 112–123.
5. Bhabha H. Nation and Narration / Homi Bhabha. – London : Routledge, 1990.
6. Coupland D. Girlfriend in Coma / Douglas Coupland. – London : Flamingo, 1998. – 288 p.
7. Dorscht R. Women, reading, Kroetsch : telling the difference / R. Dorscht, S. Arlene. – Waterloo : Wilfrid Laurier Univ. Press, 1991. – 136 p.
8. Jameson F. Postmodernism, Or the Cultural Logic of Late Capitalism / Fredric Jameson. – Durham, NC : Duke University Press, 1991. – 438 p.
9. Kröller E. M. The Cambridge companion to Canadian literature Cambridge companions to literature / Eva-Marie Kröller. – Cambridge : Cambridge University Press, 2004. – 292 p.
10. Leroux J. F. Worlds of wonder: readings in Canadian science fiction and fantasy literature / J. F. Leroux, C. R. La. Bossière. – Ottawa : University of Ottawa Press, 2004. – 202 p.
11. Jocelyn L. A history for the future: rewriting memory and identity in Quebec / L. Jocelyn, A. Phyllis, S. Howard – MQUP : McGill-Queen's Press, 2004. – 196 p.